

Socijalne Javne Nabavke

Priručnik O SOCIJALNIM JAVNIM NABAVKAMA

Beograd, 2019.

Impresum

Izdavač

Evropski pokret u Srbiji
Kralja Milana 31, Beograd
www.emins.org

Za izdavača

Suzana Grubješić

Autori

Rade Đurić
Dina Rakin
Zorana Milovanović

Korektura i lektura

Vesna Pravdić

Dizajn i priprema za štampu

Mario Marić

Štampa

Grafolik, Beograd

Tiraž: 500

ISBN 978-86-80046-63-1

Beograd, septembar 2019. godine

Evropski
pokret
Srbija

Transparentnost
Srbija

B | T | D The Balkan Trust
for Democracy
A PROJECT OF THE GERMAN MARSHALL FUND

ROYAL NORWEGIAN EMBASSY

Belgrade

Izradu publikacije finansijski je podržala ambasada Kraljevine Norveške u Beogradu
<https://www.norway.no/en/serbia/>

Production of this publiaction is financially supported by The Royal Norwegian
Embassy in Belgrade <https://www.norway.no/en/serbia/>

Sadržaj

Uvod	5
Cilj priručnika i namena	6
Značaj primene socijalnih aspekata	7
Zakonski okvir za primenu socijalnih aspekata u javnim nabavkama	9
Mehanizam procene svrsishodnosti socijalne javne nabavke	15
Pojam svrsishodnosti, elementi i značenje	15
Svrsishodnost kod javnih nabavki	16
Revizija svrsishodnosti	17
Šta su to socijalni elementi?	18
Socijalni element kod javnih nabavki	19
Opis metodologije	20
Baza socijalnih preduzeća	25
Socijalna preduzeća i proces javnih nabavki u Srbiji	26
Primena socijalnog aspekta upotrebom socijalnih elemenata u konkursnoj dokumentaciji	31
Socijalni zahtevi iz tehničke specifikacije	32
Dodatni socijalni uslovi	37
Socijalni kriterijum kao merilo	42
Rizici koji mogu nastupiti u vezi s primenom metodologije i modela socijalnih aspekata	47

Uvod

Osnovna uloga javnih nabavki je da korisnicima budžetskih sredstava omoguće što objektivniji i odgovorniji način pribavljanja dobra, usluge i radove, ali pre svega tako da dobiju što je moguće bolji kvalitet uz najoptimalnije moguće troškove. Javne nabavke predstavljaju instrument koji naručioca treba da vodi do krajnjeg cilja, optimalne koristi i učinka kod krajnjih korisnika.

Međutim, ne zadovoljavaju se svi ciljevi postizanjem kvaliteta i maksimalne uštede. Za razliku od privatnih nabavljača, država kao kupac mora da povede računa i o ostvarivanju drugih posrednih ciljeva koji se realizuju kroz nabavku i izvršenje ugovora za krajnje korisnike (na primer, poštovanje ekoloških principa i socijalnih aspekata).

Ovakvi ciljevi nisu sami po sebi direktan razlog i cilj sprovođenja javnih nabavki. Direktan cilj je kupovina neophodnih roba, usluga i radova, ali je veoma dobro ukoliko to učinimo uz maksimalnu zaštitu životne sredine, poštovanje prava lica sa invaliditetom ili direktno angažovanjem ugroženih kategorija. Naručioci, izvršioci i građani, kao krajnji korisnici, treba da učine sve što je u njihovoj moći da učinak ovih posrednih ciljeva bude što je moguće veći.

Iz ovih razloga, osmislili smo alat koji naručiocu treba da pomogne da dođe do što objektivnijih podataka o mogućnostima za primenu socijalnih zahteva, uslova ili kriterijuma u postupku javne nabavke, a zatim i da uz što manji stepen pozitivne diskriminacije, kroz postupak dođe do najboljih rezultata.

Priručnik se sastoji iz tri dela:

- Mehanizma procene svrsishodnosti javne nabavke,
 - Baze svih tipova socijalnih preduzeća u Srbiji,
 - Predloga za primenu socijalnih aspekata u konkretnom postupku javne nabavke.
-

Cilj priručnika i namena

Osnovna namena priručnika je da korisnicima omogući najpre da što bolje moguće shvate direktan uticaj socijalnih elemenata, a onda ih primenom socijalnih zahteva, uslova i kriterijuma, realizuju kroz postupke javnih nabavki. U tome naročito treba da im pomogne Baza socijalnih preduzeća.

Upotrebom metodologije naručilac će dobiti jasnu sliku realne primene socijalnih elemenata kroz postupak javne nabavke, a u najvećoj mogućoj meri očuvati svrsishodnost postupka. Baza socijalnih preduzeća će najpre omogućiti pregled delatnosti ovih preduzeća, s ciljem uočavanja podudarnosti potreba javnih nabavki s mogućnostima socijalnih preduzeća da na njih odgovore, a dugoročno – za upućivanje poziva za učešće u socijalnim javnim nabavkama.

Mehanizam procene i baza podataka su pre svega namenjeni naručiocima koji sprovode postupke javnih nabavki, ali se upotreba ne ograničava na njih. Korist od primene mogućnosti procene svrsishodnosti imaće u prvom redu socijalna preduzeća, društveno odgovorna preduzeća i druga zainteresovana lica, koja na određeni način daju doprinos rešavanju određenih

društveno-ekonomskih problema zajednice.¹ Metodologija je korisna i funkcionalna i za potrebe javnosti – građana, medija i organizacija civilnog društva koji mogu da istražuju i procenjuju svrsishodnost postupaka javnih nabavki i utvrđuju realne mogućnosti uključivanja socijalno ugroženih grupa. S druge strane, baza podataka predstavlja prvi objedinjeni uvid u socijalna preduzeća koja posluju u Srbiji. U budućnosti, baza će se ažurirati i nadograđivati novim vrstama podataka.

Metodologija, preporuke za primenu socijalnih elemenata i baza socijalnih preduzeća su deo projekta „Socijalne javne nabavke za održivi razvoj zajednice“, koji su partnerski sprovele organizacije Evropski pokret u Srbiji i Transparentnost Srbija uz finansijsku podršku Kraljevine Norveške i Balkanskog fonda za demokratiju. Osnovni cilj projekta je da se uvođenjem inovativnih socijalnih modela javnih nabavki doprinese održivom lokalnom razvoju.

Značaj primene socijalnih aspekata

Primenom javnih nabavki sa socijalnim aspektima, javna administracija komunicira s građanima, iz čijeg novca se i finansiraju njene aktivnosti, da mudro upravlja budžetom, time što već dostupan novac za javnu nabavku određene robe, usluge i radova stavlja i u funkciju ostvarenja svojih društvenih ciljeva. Nabavkom roba i usluga od socijalnih preduzeća i preduzeća koja u svom fokusu imaju rešavanje društvenih problema, visoke standarde u pogledu prava radnika, njihove zaštite, jeste direktan, ali ne i jedini način, da javna administracija bude društveno odgovornija.

1 Preduzeća čiji je osnovni cilj ostvarivanje profita, ali koja s obzirom na predmet delatnosti u svoj rad (sa stvarnom namerom ili planom ili bez njega) u velikoj meri uključuju i ranjive grupe, kao što su Romi, mladi 18–21 godine, žene preko 45 godina starosti, tražioci azila. Primer za jedno od ovakvih preduzeća su preduzetnička preduzeća ili d. o. o. koja se bave pružanjem usluga čišćenja zgrada na teritoriji Grada Beograda.

Uvođenje mehanizama za procenu učinka socijalnih javnih nabavki i primena modela socijalnih elemenata ojačaće kapacitete zaposlenih u lokalnim samoupravama, novi nivo znanja, kvalitetnije sprovođenje javnih nabavki i društveno odgovorne modele za ostvarivanje opštih društvenih interesa i održiv razvoj zajednice.

Ukoliko naručioci primene socijalne aspekte, socijalna preduzeća će dobiti priliku za učešće u postupcima javnih nabavki za šta do sada nisu postojali adekvatni uslovi.

Pre izlaganja namene i metodologije socijalnih javnih nabavki, potreban je osvrt na definiciju socijalnih preduzeća kao najadekvatnijih ponuđača u okviru socijalnih javnih nabavki. Prema nacrtu Zakona o socijalnom preduzetništvu², socijalno preduzetništvo „jeste obavljanje delatnosti od opšteg interesa, radi stvaranja novih i inovativnih mogućnosti za rešavanje društvenih problema, problema pojedinaca ili grupa građana i sprečavanja nastajanja i otklanjanja posledica socijalne isključenosti, jačanja društvene kohezije i rešavanja drugih problema u lokalnim zajednicama i celini“, dok se socijalna preduzeća definišu kao „preduzeća sa posebnim pravnim statusom koji u skladu sa ovim zakonom stiču domaća i strana pravna lica radi obavljanja delatnosti u cilju ostvarenja svoje društvene funkcije, a koji podrazumeva ograničenja u pogledu raspodele dobiti i raspolaganja zaključanom imovinom, kao i demokratsko odlučivanje (participativno) u upravljanju.“

2 Nacrt Zakona o socijalnom preduzetništvu izradila je Koalicija za razvoj solidarne ekonomije, Nacionalna alijansa za lokalni ekonomski razvoj i drugi zainteresovani predstavnici civilnog sektora. Nacrt Zakona je u razmatranju relevantnih predstavnika Vlade i ministarstava.

Zakonski okvir za primenu socijalnih aspekata u javnim nabavkama

Socijalni elementi se primenjuju ostvarivanjem javnog interesa i prepoznati su u dva zakona, Zakonu o socijalnoj zaštiti i Zakonu o javnim nabavkama, koji se dodatno ojačava u Nacrtu izmena. Za primenu Priručnika je mnogo važniji Zakon o javnim nabavkama, koji počiva na principima svrsishodnosti, ali predviđa i socijalne aspekte.

Zakon nalaže poštovanje načela efikasnosti i ekonomičnosti, odnosno dužnost naručioca da u postupku javne nabavke pribavi dobra, usluge ili radove odgovarajućeg kvaliteta, imajući u vidu svrhu, namenu i vrednost javne nabavke. Naručilac je dužan da obezbedi da se postupak javne nabavke sprovodi i dodela ugovora vrši u rokovima i na način propisan tim zakonom, sa što manje troškova u vezi s postupkom i izvršenjem javne nabavke. Međutim, zakonodavac vodi računa o zaštiti javnog interesa preko diskrecionog prava naručioca da primeni socijalne elemente. U vezi s predmetom ove metodologije, Zakon uvodi socijalne elemente u primenu postupaka koje reguliše:

- U članu 8 određuje tzv. „**rezervisane javne nabavke**“ i kaže da „naručilac može sprovesti postupak javne nabavke u kojem mogu učestvovati samo ustanove, organizacije, udruženja ili privredni subjekti za radno osposobljavanje, profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje lica sa invaliditetom, ako ta lica čine najmanje 30% zaposlenih, pri čemu svi učesnici u zajedničkoj ponudi i svi podizvođači moraju da budu iz navedene grupacije.“ Na taj način daje ekskluzivno pravo i priliku uključivanja preduzeća, tj. ponuđača koji predstavljaju kategorije koje su u realnoj tržišnoj utakmici potpuni autsajderi. Država tako daje priliku državnom organu da prepozna mogućnost ostvarivanja šireg socijalnog interesa, koji naručioci veoma retko koriste;

-
-
-
- U članu 73, stav 1, tačka 3, koji uređuje korišćenje oznaka, između ostalog predviđa i da „ako naručilac namerava da nabavi dobra, usluge ili radove sa specifičnim ekološkim, društvenim ili drugim karakteristikama, može u tehničkim specifikacijama, kriterijumima za dodelu ugovora ili uslovima za izvršenje ugovora, zahtevati određene oznake kao dokaz da dobra, usluge ili radovi odgovaraju traženim karakteristikama, pod uslovom da je ispunjen i uslov da su oznake određene u otvorenom i transparentnom postupku uz učešće svih interesnih grupa, poput državnih organa, korisnika usluga, **socijalnih partnera**, potrošača, proizvođača, distributera, nevladinih organizacija i sl.;
 - U delu koji se odnosi na dodatne uslove, u smislu zadatak i obaveze koju državni organ ima kao posebne zaštite ugroženih kategorija, zakonodavac u članu 76, stav 4, posebno uvodi mogućnost određivanja i dodatnih uslova, pa kaže da: „Naručilac može da odredi i druge dodatne uslove za učešće u postupku javne nabavke, **posebno ukoliko se odnose na socijalna i ekološka pitanja.**“
 - U članu 85, stav 1, tačka 16, kao vrstu relevantnog kriterijuma kojim se vrši stručna ocena ponuda, naručilac posebno uvodi i **socijalni kriterijum** kao ravnopravan i dozvoljen, naravno, ukoliko je u logičkoj vezi s predmetom javne nabavke.

U nacrtu novog Zakona o javnim nabavkama, koji je objavljen na veb-stranici Uprave za javne nabavke,³ predlagač ojačava socijalni interes i karakter predviđenih nabavki pa dodatno unosi određene elemente:

- Privredni subjekti dužni su da u izvršavanju ugovora o javnoj nabavci poštuju obaveze u oblasti zaštite životne sredine, so-

3 Nacrt zakona o javnim nabavkama nakon sprovedene javne rasprave, Uprava za javne nabavke, Pristupljeno: 17. 9. 2019, dostupno na: <http://www.ujn.gov.rs/vesti/nacrt-zakona-o-javnim-nabavkama-nakon-sprovedene-javne-rasprave/>

cijalnog i radnog prava, kao i obaveze iz kolektivnih ugovora, odnosno odredbe međunarodnog prava u vezi sa zaštitom životne sredine, socijalnim i radnim pravom.

- Takođe, uvodi se i spisak **međunarodnih konvencija u oblasti socijalnog** i radnog prava i konvencija o zaštiti životne sredine. Navedeni su u Prilogu 8 nacrtu novog zakona.
 - U članu 37 nacrtu Zakona o javnim nabavkama preciznije uređuje rezervisane javne nabavke, posebno u programu zaštitnog zapošljavanja. Naručilac može da rezerviše pravo učešća u postupku javne nabavke za privredne subjekte čiji je osnovni cilj profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, koji su organizovani u skladu sa zakonom kojim se uređuje profesionalna rehabilitacija i zapošljavanje osoba sa invaliditetom; za privredne subjekte čiji je osnovni cilj društvena i profesionalna integracija lica u nepovoljnom položaju, koji su organizovani u skladu sa **zakonom kojim se uređuje socijalno preduzetništvo i zapošljavanje u socijalnim preduzećima**; lica u nepovoljnom položaju, u smislu stava 1, tačka 2 ovog člana, jesu teže zapošljiva lica, radno sposobna lica koja ostvaruju prava ili usluge u skladu **s propisima o socijalnoj zaštiti** i ostala teže zapošljiva lica iz posebno osetljivih kategorija. U segmentu rezervisanih javnih nabavki prepoznaju se socijalna preduzeća sa statusom preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, kao i socijalna preduzeća koja se bave zapošljavanjem lica iz ranjivih društvenih grupa, među kojima su i teže zapošljiva lica. **Napominjemo da je Nacrt ograničavajući u pogledu prepoznavanja socijalnih preduzeća, te za sada prepoznaje samo socijalna preduzeća koja se bave radnom integracijom.** Važno je uzeti u obzir pri sprovođenju socijalnih javnih nabavki da su socijalna preduzeća koja se bave radnom integracijom podvrsta socijalnih
-

preduzeća i da postoje i druge vrste socijalnih preduzeća koja stvaraju pozitivan društveni uticaj.

- Naručilac može da predvidi da se ugovor o javnoj nabavci izvršava u okviru **programa zaštitnog zapošljavanja**. U jednom od tih slučajeva, najmanje 50% zaposlenih lica u tim privrednim subjektima ili u okviru programa zapošljavanja čine osobe s invaliditetom ili lica u nepovoljnom položaju.
- Autori nacrtu zakona određuju i konkretne predmete javnih nabavki u kojima je moguće sprovesti rezervisane postupke: naručilac može da rezerviše pravo učešća u postupcima javnih nabavki za dodelu ugovora o javnoj nabavci zdravstvenih usluga, usluge socijalne zaštite i usluge u oblasti kulture iz člana 75 ovog zakona, kao što su: Administrativne usluge u obrazovanju, Administrativne usluge u zdravstvu, Administrativne stambene usluge, Usluge obezbeđenja osoblja za pomoć u domaćinstvu, Usluge obezbeđenja osoblja za negu, Usluge obezbeđenja medicinskog osoblja, Usluge predškolskog vaspitanja, Usluge visokog obrazovanja, Usluge obrazovanja elektronskim putem, Usluge obrazovanja odraslih na nivou univerziteta, Usluge obuke osoblja, Objekti za obuku, Usluge mentorstva, veliki broj zdravstvenih usluga i usluge socijalne medicine, koje su u Opštem rečniku javnih nabavki određene od oznake 85000000-9 do 85323000-9 (70 različitih usluga), Usluge biblioteke, arhiva, muzeja i druge usluge u oblasti kulture, Usluge u oblasti sporta, Usluge društvenih organizacija sa članstvom, Usluge koje pružaju organizacije mladih.
- Određuju se i preciziraju pravila u vezi sa organizacijom koja je izvršilac ugovora a koja se bavi **socijalnim preduzetništvom**: cilj osnivanja je u vezi s pružanjem usluga predviđenim zakonom; dobit se ponovo ulaže u svrhu ostvarenja cilja organizacije, s tim da raspodela ili preraspodela dobiti mora

da se zasniva na načelima učešća; upravljačka ili vlasnička struktura organizacije koja izvršava ugovor zasniva se na vlasništvu zaposlenih ili na principima aktivnog učešća zaposlenih ili zahteva aktivno učešće zaposlenih, korisnika usluga ili zainteresovanih strana; organizaciji nije dodeljen ugovor za predmetne usluge, u skladu sa ovim članom, u periodu od prethodne tri godine. Maksimalno trajanje ugovora za navedene usluge ne može da bude duže od tri godine.

-
- Ako naručilac namerava da nabavi dobra, usluge ili radove sa specifičnim ekološkim, **društvenim ili drugim karakteristikama**, može u tehničkim specifikacijama, kriterijumima za dodelu ugovora ili uslovima za izvršenje ugovora, da zahteva određene oznake kao dokaz da dobra, usluge ili radovi odgovaraju traženim karakteristikama pod uslovom da su ispunjeni svi sledeći uslovi: 1) da se zahtev za oznaku odnosi isključivo na kriterijume koji su u vezi s predmetom javne nabavke i da je odgovarajući za definisanje karakteristika predmeta javne nabavke; 2) da je zahtev za oznaku određen na osnovu objektivno proverljivih i kriterijuma nediskriminacije; 3) da su oznake određene u otvorenom i transparentnom postupku uz učešće svih interesnih grupa, poput državnih organa, korisnika usluga, **socijalnih partnera**, potrošača, proizvođača, distributera, nevladinih organizacija i sl.; 4) da su oznake dostupne svim zainteresovanim licima; 5) da zahteve za oznaku određuje treće lice nad kojim privredni subjekt koji se prijavio za dobijanje oznake ne može da vrši odlučujući uticaj.
 - Utvrdi da je privredni subjekt u periodu od prethodne dve godine od dana isteka roka za podnošenje ponuda, odnosno prijava, povredio obaveze u oblasti zaštite životne sredine, socijalnog i radnog prava, uključujući kolektivne ugovore, a naročito obavezu isplate ugovorene zarade ili drugih obaveznih isplata, uključujući i obaveze u skladu s odredbama

međunarodnih konvencija koje su navedene u Prilogu 8 Nacrta novog zakona;

- Prilikom određivanja kriterijuma u članu 132, pored ekonomski najpovoljnije ponude, autor predviđa dodeljivanje ugovora koji određuje i na osnovu odnosa cene i kvaliteta, odnosno troška i kvaliteta, koji se ocenjuje na osnovu kriterijuma, uključujući kvalitativne, ekološke i/ili **socijalne aspekte**, povezane s predmetom ugovora o javnoj nabavci, koji naročito mogu da obuhvate kvalitet, uključujući tehničke odlike, estetske i funkcionalne karakteristike, dostupnost, rešenje za sve korisnike, **socijalne**, ekološke i **inovativne karakteristike**, trgovinu i uslove trgovine;
- Autor u Prilogu 8 posebno predviđa spisak međunarodnih konvencija u oblasti socijalnog i radnog prava i konvencija o zaštiti životne sredine.

Zakon o socijalnoj zaštiti kaže da se ciljevi ostvaruju ne samo radom socijalnih službi već i drugim aktivnostima koje predupređuju, umanjuju ili otklanjaju zavisnost pojedinaca i porodica od socijalnih službi.

Mehanizam procene svrsishodnosti socijalne javne nabavke

Pojam svrsishodnosti, elementi i značenje

Jednostavna definicija svrsishodnosti je da se odnosi na ono što je shodno, potrebno i služi svojoj svrsi, odnosno služi onome čemu je namenjeno. Danas se svrsishodnost razvila u univerzalnu kategoriju merenja učinka upotrebe nečega u odnosu na namenu koja se predviđa i očekuje. Upotrebljava se u različitim oblicima, sa sličnim ili raznovrsnim namenama –svrsishodnost u ekonomiji, poslovanju, merenju performansi, učinku ostvarivanja bilo kojih drugih ciljeva u potpuno različitim oblastima. Jednu od najpoznatijih namena dobija kroz merenje učinka trošenja budžetskih sredstava, posebno u javnim nabavkama. Jednako je primenjuju državne institucije i privatna preduzeća, ali i organizacije.

Svrishodnost kod javnih nabavki

U sistemu javnih nabavki svrishodnost ima nešto složenije značenje i danas je opšte prihvaćena kao suštinski princip kojem svako trošenje novčanih sredstava iz budžeta ili drugih sredstava⁴ treba da teži. Kako su javne i druge nabavke osnovni način da se troše javna sredstva, logično je da funkcionišu prema principu svrishodnosti.

Svrishodnost u javnim nabavkama sastoji se od elemenata koje čine osnovna načela iz Zakona o javnim nabavkama:

- ekonomičnost,
- efikasnost,
- jednakost,
- konkurencija i
- transparentnost.⁵

Dopunjuje se pratećim elementima koji na prvi pogled nisu uočljivi u načelima, ali su neizostavni deo i odnose se na efektivnost, opravdanost i usklađenost s planiranim postupcima.

U zavisnosti od značaja, svako od ovih načela ima određeni uticaj na utvrđivanje svrishodnosti. Tako, na primer, nešto veći značaj u odnosu na ostale imaju ekonomičnost i efikasnost. Svrishodna je ona nabavka koja je opravdana, ekonomična, efikasna i efektivna, jednaka za sve učesnike, konkurentna i dovoljno transparentna. Svrishodnost predstavlja suštinu

4 Drugi resursi pored sredstava kao što su vreme, ljudstvo, postojeća dobra, usluge koje su izvršene ili se izvršavaju, izvršeni radovi.

5 Videti: 3. Načela javne nabavke, načela su navedena u članovima 9–13 Zakona o javnim nabavkama

svega onoga što javne nabavke treba da budu, merilo objektivne upotrebe resursa kroz predviđene procese u sistemu.

Revizija svrsishodnosti

Najbolji način da se utvrdi da li je određeni postupak javne nabavke svrsishodan jeste njegova revizija. Revizija predstavlja ispitivanje dokumenata, isprava, izveštaja i drugih informacija s ciljem prikupljanja dovoljnog, adekvatnog i pouzdanog dokaza za izražavanje mišljenja o predmetu koji se prethodno postavlja, i njegovu usklađenost sa određenim pravilima i zakonima. Postoji više vrsta revizija, a ona koja je najpribližnija svrsishodnosti koju razmatramo ovom metodologijom jeste revizija poslovanja. Prema Zakonu o Državnoj revizorskoj instituciji, revidiranje poslovanja znači pribavljanje dovoljnog, adekvatnog i pouzdanog dokaza za izražavanje mišljenja o pravilnosti i svrsishodnosti poslovanja korisnika javnih sredstava.⁶

Jedan od problema koji se pojavljuje kod klasičnih oblika revizije poslovanja jeste fokusiranje na ispunjavanje formalnih pravila utvrđenih zakonom. Klasična revizija pravilnosti je usmerena na proceduralnu ispravnost postupka, tj. zakonitost i formalnu ispravnost svih segmenata pojedinačnog postupka javne nabavke. Za razliku od revizije pravilnosti kojom se, na primer, Državna revizorska institucija najčešće bavi kad su u pitanju javne nabavke, revizija svrsishodnosti pored ispravnosti postupka ima za cilj utvrđivanje i procenu same svrhe, tj. opravdanosti nabavke. Dok revizija pravilnosti odgovora na pitanje kako je sprovedena javna nabavka, revizija svrsishodnosti utvrđuje i zašto je sprovedena.

Propisi o javnim nabavkama se bave uglavnom pravilima koja se tiču ispravnosti sprovođenja postupaka. S druge strane, ne bave se pitanjima efikasnosti u delu koji se tiče organizacije kod samog naručioca (pitanje

6 Zakon o Državnoj revizorskoj instituciji, član 2, „Sl. glasnik RS“, br. 101/2005, 54/2007, 36/2010 i 44/2018 – dr. zakon.

raspodele resursa, interne procedure i slično), ocenom nivoa ostvarivanja javne funkcije zbog koje naručilac postoji, i angažovanih javnih sredstava (efektivnost).

Upravo u tom smislu, za suštinu i svrhu od najvećeg značaja je takozvana „ocena 3E“ (ekonomičnost, efikasnost i efektivnost). Jedino kroz takvu procenu moguće je dati celovitu ocenu opravdanosti trošenja javnih sredstava kroz postupke javnih nabavki a upravo to radi revizija svrsishodnosti.

Revizija svrsishodnosti javnih nabavki može se definisati kao nezavisno, objektivno i pouzdano ispitivanje o tome da li javne institucije (državni organi, javna preduzeća, ustanove i druga javno-pravna tela) funkciju javnih nabavki obavljaju u skladu s načelima ekonomičnosti, efikasnosti i efektivnosti i da li ima prostora za poboljšanje ostvarenog učinka. Postupak revizije se sprovodi tako što se najpre utvrdi određeni cilj, kriterijumi i metode ispitivanja, sačine pitanja na koja je neophodno dati odgovore, pa nakon prikupljanja odgovora daju zaključci i preporuke za dalje postupanje.

Šta su to socijalni elementi?

Socijalnim elementima smatramo različite aktivne činioce koji se u okviru socijalnih ili drugih postupaka primenjuju s ciljem ostvarivanja socijalnog interesa. Socijalni interes, u smislu socijalne zaštite kao užeg oblika njegovog ostvarivanja, prepoznat je i štiti se Zakonom o socijalnoj zaštiti. Zaštita socijalnog interesa može da se prepozna i kao organizovana društvena delatnost od javnog interesa, čiji je cilj pružanje pomoći i osnaživanje za samostalan i produktivan život u društvu pojedinaca i porodica, kao i sprečavanje nastajanja i otklanjanje posledica socijalne isključenosti.⁷ Ciljevi socijalne zaštite ostvaruju se i drugim aktivnostima koje predupređuju, umanjuju ili otklanjaju zavisnost pojedinaca i porodica od socijalnih slu-

7 Videti: Zakon o socijalnoj zaštiti, „Sl. glasnik RS“, br. 24/2011, član 2.

žbi. Jedan od načina je i pokušaj da se ranjive grupe uključe kroz izvršenje ugovora o javnim nabavkama.

Ukoliko se naručilac odluči na primenu socijalnih elemenata u postupku, obezbediće ne samo priliku na upošljavanje ugroženih kategorija već i druge brojne pozitivne efekte (smanjenje siromaštva, razvoj i ojačavanje socijalnih preduzeća, aktivno uključivanje ugroženih kategorija, ostvarivanje državnih i javnih politika, javni interes u punom kapacitetu, podizanje svesti, podizanje kapaciteta zaposlenih, značaj samouprave u društvu).

Socijalni element kod javnih nabavki

U praksi socijalni elementi se primenjuju kroz posebne delove koji sačinjavaju jedan postupak nabavke: zahteve iz tehničke specifikacije, dodatne uslove za učešće i merila za vrednovanje prispelih ponuda.

Socijalni interes predviđen je Zakonom o javnim nabavkama i može da se primeni na različite načine, čak i kao oblik pozitivne diskriminacije (ukoliko je to neophodno, vodeći računa o načelima). Socijalni element nije poseban izuzetak, zakon predviđa i pozitivnu diskriminaciju kod ekoloških uslova. Bez obzira što u osnovi ima negativan efekat izražen kroz finansijske ili druge aspekte, pozitivna diskriminacija donosi dobit ostvarivanjem ekoloških standarda, očuvanjem okoline, poboljšanjem i unapređenjem položaja pripadnika ranjivih grupa, radnom integracijom i drugim vidovima podrške, kao i rešavanjem drugih društveno-ekonomskih problema zajednice.

Opis metodologije

Metodologija predviđa primenu indikatora svrsishodnosti i procenu uticaja socijalnih elemenata na indikatore u odabranim pojedinačnim postupcima javnih ili drugih nabavki predviđenim u Planu naručioca. Predmet procene mogu da budu i drugi postupci, na primer, iz prethodnih godina, a cilj bi mogao biti upoređivanje sa ostvarenim rezultatima i uticajem socijalnih elemenata. Indikatori su određeni prema osnovnim načelima javnih nabavki koje predviđa Zakon o javnim nabavkama i prihvaćenim principima pravilnog poslovanja.

Kao indikatore, metodologija predviđa:

1. Opravdanost,
2. Usklađenost s planiranim ciljevima,
3. Ekonomičnost,
4. Efikasnost,
5. Efektivnost,
6. Konkurenciju,
7. Jednakost,
8. Transparentnost
9. Zaštita životne sredine i energetska efikasnost, i
10. Državne i javne politike.

U odnosu na svaki indikator, predviđen je zadatak koji obuhvata pitanja na koja je neophodno prikupiti odgovore. Pitanja se odnose na osnovne elemente koji utiču na vrednovanje indikatora i eventualni negativan ili pozitivan uticaj socijalnih elemenata (socijalnih zahteva po pitanju tehničke

specifikacije, dodatnih uslova, socijalnog kriterijuma i uticaja na izvršenje samog ugovora).

Kao deo predloženog postupka prikupljanja podataka potrebnih za davanje odgovora na postavljena pitanja, predložili smo moguće informacije koje korisniku treba da pomognu u proceni uticaja socijalnih elemenata. Prikupljene informacije se dalje beleže, upoređuju i na osnovu njihovog sadržaja donosi zaključak o uticaju socijalnih elemenata na konkretan indikator (negativan ili pozitivan uticaj kroz socijalnu nabavku). Zbir svih odgovora o indikatorima daje rezultat ukupne procene o mogućoj primeni i uticaju socijalnih aspekata/elemenata u konkretnom postupku javne nabavke. Odgovori su postavljeni jednostavno, sa „da“ ili „ne“. Korisnik/naručilac ima slobodu da ih uredi na drugi način, a prosta većina jednih ili drugih odgovora nudi odgovor i rezultat procene.

Da bi se započela procena, najpre je potrebno odabrati javnu nabavku koja je pogodna za primenu. Nabavka se bira prema predviđenom predmetu, raspoloživim socijalnim kategorijama koje mogu da izvrše ugovor, a kao pomoć korisnicima služe podaci iz „Baze socijalnih preduzeća i preduzeća sa socijalnim elementom“. Baza sadrži informacije koje treba da pomognu naručiocima ili drugim korisnicima da odrede u kojim predmetima javnih nabavki bi indikatori mogli da budu primenjeni.

Mehanizam se sastoji od seta pitanja koja treba da daju objektivni odgovor u vezi s uticajem socijalnih elemenata na svrsishodnost konkretne predmetne javne nabavke. U **Aneksu 1 Priručnika** prikazana je kompletna tabela sa:

- Indikatorima svrsishodnosti,
 - Pitanjima na koja je potrebno prikupiti odgovore,
 - Postavljenim zadacima,
 - Spiskom dokumentacije i informacijama koje je potrebno prikupiti,
 - Predloženim postupkom utvrđivanja svrsishodnosti,
-

- Pozitivnim primerima koji treba da pomognu korisnicima u postupku procene.

Mehanizam predviđa realizaciju nekoliko koraka kako bi se došlo do objektivnog zaključka u vezi s mogućnostima primene socijalnih aspekata u postupku javne nabavke:

Korak broj 1

određivanje postupka javne nabavke koja može da bude predmet procene, kao i postavljanje ključnog pitanja na koje naručilac treba da pribavi odgovor (primer: *Da li javnu nabavku kupovine dobara – papirnih kesa sa štampom treba sprovesti kao socijalnu javnu nabavku?*);

Korak broj 2

utvrđivanje zadataka prema ponuđenim indikatorima svrsishodnosti i zahtevanoj dokumentaciji. Da bi se došlo do odgovora, naručilac treba najpre da utvrdi posedovanje tražene dokumentaciju koja potvrđuje odgovor ili alternativnih dokumenata koji bi mogli da sadrže tražene podatke. Neke od dokumenata naručilac ima u svom posedu, dok kod nekih iziskuje istraživanje baze podataka socijalnih preduzeća koja je nastala u okviru projekta.

Korak broj 3

prikupljanje podataka iz prethodno utvrđene dokumentacije. Tokom rada s naručiocima, uočili smo da se određene informacije nalaze u različitim vrstama dokumenata i odlukama lokalne samouprave, da se donose na različite načine (usmeni predlozi, zaključci na sastancima, rasprave), tako da predmet pretrage mogu biti neki drugi dokumenti u odnosu na one za koje priručnik procenjuje da bi trebalo da sadrže informacije.

Korak broj 4

utvrđivanje odgovora na postavljena pitanja. Naručilac u postupku utvrđivanja daje odgovore na predloženih deset indikatora koja obuhvataju sve elemente svrsishodnosti u jednom postupku. Informacije i uputstvo kod pripreme odgovora je predloženi model. Korisnici mogu da improvizuju i dodaju eventualne dodatke ili obrazloženja na već ponuđeni model.

Korak broj 5

postupak ocenjivanja. Na osnovu prikupljenih odgovora, korisnik vrši ocenjivanje svakog pojedinačnog indikatora i daje krajnju ocenu o mogućnosti sprovođenja socijalne javne nabavke. Odgovori na pitanja treba da budu što jednostavniji i predviđeno je da se odnose na potvrdu postojanja ili nepostojanja traženih odgovora. Ukoliko postoji informacija koja potvrđuje određeni indikator, korisnik će ubeležiti odgovor sa „DA“, a ukoliko ne postoji, korisnik unosi „NE“. Prosta većina ili zbir svih pozitivnih ili negativnih odgovora upućuje na rezultat samog indikatora, a dalje i ukupne procene.

PRIMER

Ukoliko je u zbiru svih prikupljenih podataka najveći broj odgovora sa „DA“, onda se pojedinačni zadatak i indikator ocenjuju pozitivno, jer socijalni element utiče pozitivno na sprovođenje i izvršenje ugovora. U nastavku se vrednuje zbir svih indikatora, pa naručilac donosi odluku na osnovu ukupnog broja pozitivnih ili negativnih odgovora. Ukoliko postoji više ili jednak broj odgovora sa „DA“ (na primer 5:5, 6:4 ili 7:3), naručilac ocenjuje pozitivno uticaj socijalnih elemenata. Ukoliko je veći broj negativnih odgovora, naručilac vrednuje uticaj socijalnih elemenata kao negativan na postupak i procenu izvršenja ugovora.

Baza socijalnih preduzeća

Baza sadrži spisak socijalnih preduzeća u Srbiji, sedište, opis poslova kojima se bave i kontakt-podatke. Tokom razgovora s naručiocima, uglavnom iz lokalnih samouprava u Srbiji, uočili smo velike nepoznanice oko socijalnih preduzeća koja mogu da odgovore njihovima potrebama. To može da znači da takva preduzeća nisu često učestvovala u postupcima javnih nabavki, da naručioci nemaju kontakt i poznavanje poslova kojima se bave. Takođe, to može da znači i da naručioci nisu puno istraživali kada se radi o socijalnim preduzećima, ali da s druge strane nisu imali ni podsticaj od države da tako nešto čine. Upravo to su neki od razloga koji govore u prilog potrebe da se socijalna preduzeća objedine u jednom dokumentu i da se državni organi koji sprovode nabavke informišu o tome.

U prethodnom periodu došli smo do podataka za oko 100 socijalnih preduzeća. U budućnosti je planirano da se kao posebne kategorije unesu i ažuriraju podaci o prethodnom iskustvu u oblastima u kojima preduzeća posluju, tržišne cene proizvoda koje nude, iskustvo i raspoloživost za učešće u postupcima javnih nabavki.

Baza treba da bude od velike koristi, pre svega:

1. Za podizanje svesti o postojanju socijalnih preduzeća koja se bave brojnim delatnostima, zastupljenosti i cenama po kojim prodaju svoje proizvode, pružaju usluge ili izvode radove koji im omogućavaju da budu konkurentni na tržištu;
2. Kao pomoć i podrška naručiocima/korisnicima u identifikaciji i odabiru pojedinačnih planiranih postupaka javnih nabavki kod kojih bi mogli da se primene socijalni aspekti. S obzirom da u Srbiji nema sličnog dokumenta s podacima o socijalnim preduzećima, baza može biti od koristi za široku upotrebu i različite ciljeve;
3. Naručiocima u planiranju postupaka. Ukoliko naručioci poseduju informacije o zastupljenosti socijalnih preduzeća i njihovim tržišnim mogućnostima (što je inače jedan od najvećih problema – naručioci nemaju dovoljno informacija o takvim preduzećima i njihovom poslovanju), onda mogu i da posebno planiraju određene postupke i procenjuju njihov efekat na izvršenje.

Socijalna preduzeća i proces javnih nabavki u Srbiji

Prema poslednjim istraživanjima iz 2012. godine, u Srbiji postoji 411 socijalnih preduzeća. Dominanta pravna forma u kojoj deluju socijalna preduzeća su udruženja, a za njima slede preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje osoba sa invaliditetom, društva sa ograničenom odgovornošću, razvojne agencije i fondacije. Socijalna preduzeća su zapošljavala 4.273 radnika, što je 0,25% zaposlenih u Republici Srbiji. Učešće zaposlenih

i članova u procesu donošenja odluka unutar socijalnih preduzeća se odigravalo u polovini ispitanih preduzeća.⁸

Istraživanje „Mogućnosti učešća socijalnih preduzeća u javnim nabavkama“⁹, sprovedeno za potrebe projekta *Socijalne javne nabavke za održiv razvoj lokalnih zajednica* upućuje na zaključak da postoji kapacitet i volja socijalnih preduzeća za učešće u javnim nabavkama.

Podaci pokazuju da sektor socijalnog preduzetništva ostvaruje značajan godišnji rast, a s godinama raste broj preduzeća koja ostvaruju veći godišnji prihod.

Kad je reč o strukturi ekonomskih aktivnosti socijalnih preduzeća: proizvodnjom dobara se bavi 46% ispitanih preduzeća, pružanjem usluga 40%, izvođenjem radova 7%, dok se proizvodnjom dobara i pružanjem usluga bavi takođe 7% ispitanih socijalnih preduzeća. Prema ukupnoj vrednosti godišnje proizvedenih dobara i usluga, primećuje se da socijalna preduzeća najbolje mogu odgovoriti u ulozi glavnog ponuđača na potrebe javnih nabavki male vrednosti, a u ulozi podizvođača na potrebe javnih nabavki velike vrednosti. Dosadašnje iskustvo u učešću u javnim nabavkama ukazuje na to da je 31% socijalnih preduzeća do sada uzelo učešće u opštim javnim nabavkama, dok nijedno ispitano socijalno preduzeće nije učestvovalo u rezervisanim javnim nabavkama.

Javne nabavke kao šansu za razvoj vidi 81% socijalnih preduzeća, dok među ispitanimima njih 13% smatra da ne zna dovoljno o javnim nabavkama da bi mogle napraviti procenu, a 6% ne smatra da one mogu doprineti razvoju socijalnih preduzeća. Na kraju, među istaknutim podacima, većina socijalnih preduzeća (60%) konstatuje postojanje barijera za učešće u javnim nabavkama, a među dominantnim preprekama identifikuju se: nepostojanje

8 Slobodan Cvejić, *Social enterprises and their ecosystems in Europe*. Country fiche: Serbia. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018.

9 *Mogućnosti učešća socijalnih preduzeća u javnim nabavkama – infografike*, EPuS, TS, 2019, dostupno na: <http://www.emins.org/socijalne-javne-nabavke-za-odrziv-razvoj-lokalnih-zajednica/>

stručnog kadra za prijavljivanje na javne nabavke, nedovoljno poznavanje procedura i kompleksnost procedura.

Kapaciteti socijalnih preduzeća u načelu odgovaraju na potrebe javnih nabavki malih vrednosti – nabavke istovrsnih dobara, usluga i radova, čija se ukupna procenjena vrednost istovrsnih roba i usluga na godišnjem nivou kreće u rasponu vrednosti od 500.000 do 5.000.000 dinara ili nabavkama ispod minimuma od pola miliona dinara.

Prema dosadašnjoj praksi sprovođenja javnih nabavki malih vrednosti, ukazalo se karakterističnim da se sprovode u okviru jedinica lokalnih samouprava i najčešće u ustanovama obrazovanja, zdravstva, kulture i administracije (u opštinama i mesnim zajednicama). Na nivou javnih institucija centralne vlasti, poput ministarstava, vladinih kancelarija i agencija, sprovode se nabavke malih vrednosti za nabavku kratkoročnih i potrošnih dobara, usluga i radova. Analizom prakse sprovođenja javnih nabavki ukazuje se na učestalost nabavki sledećih dobara: nameštaja za opremanje službenih prostorija, kancelarijskog materijala, industrijski remontovanih tonera, usluga servisiranja klima-uređaja, usluga štampanja reklamnog materijala i materijala za obrazovanje, radova na tekućem održavanju zgrade, materijala i sredstava za održavanje higijene, usluga organizacije događaja, softvera za obradu podataka, cateringa i organizovanja manifestacija, i sl.

S druge strane, upravo pregled i analiza delatnosti socijalnih preduzeća sa aspekta ekonomske funkcije odgovara na potrebe javnih institucija koje se zadovoljavaju kroz javne nabavke malih vrednosti.

Socijalna preduzeća, računajući i preduzeća za profesionalnu rehabilitaciju i integraciju lica sa invaliditetom i licencirane pružaocce socijalnih usluga, dominantno se bave proizvodnjom sledećih dobara, usluga i radova: uzgajanje, prerada i proizvodnja prehrambenih proizvoda od voća i povrća, pružanje usluga socijalne zaštite (terapijske usluge, medicinske usluge, domski smeštaj, dnevni boravak, itd.), izrada i obrada proizvoda od tekstila, proizvodnja i dostava prehrambenih proizvoda, usluge reciklaže, usluge štampe svih tipova, proizvodnja igračkaka, usluge grafičkog i veb-dizajna, proizvodnja hemijskih i sanitarnih proizvoda (sapuna, pelena), usluge

transporta i dostave, proizvodnja maski i drugih proizvoda za pomoć pri kretanju, izrada promotivnog materijala, izrada drvenih, kartonskih i plastičnih ambalaža, izrada radne i zaštitne opreme, usluge održavanja higijene poslovnog prostora, održavanje zelenih površina, završni radovi u građevinarstvu, izrada proizvoda od lakog metala, proizvodnja i ugradnja PVC stolarije, proizvodnja i izrada kancelarijskog nameštaja i opreme, IT programske usluge (izrada softvera, servisiranje itd.), proizvodnja i obrada proizvoda od drveta, usluge SOS telefona za žrtve nasilja, usluge stanovanja uz podršku, usluge prihvatilišta za žrtve nasilja u porodici, usluge personalnog asistenta, usluge pomoći u kući i sl.

U javnim nabavkama velikih vrednosti, preko 5.000.000 dinara, socijalna preduzeća mogu učestvovati kao podizvođači ili biti angažovani kao partneri. Na primer, socijalna preduzeća koja sprovode završne građevinske radove mogu biti uključena i u javne nabavke za sprovođenje infrastrukturnih projekata u ulozi podizvođača. S druge strane, glavni ponuđači mogu za potrebe sprovođenja nabavki bilo koje robe, ili pružanja bilo kakvih usluga ili izvođenja bilo kakvih radova, svakako angažovati socijalna preduzeća koja se bave uslugama štampanja ili IT uslugama, jer su bez obzira na vrednost i količinu posla jednako dobri i kvalitetni u realizaciji. Upravo ponuđači koji biraju socijalna preduzeća za podizvođače ili partnere u postupku, mogu imati prednost u konkursu, jer na taj način podstiču razvoj socijalnih preduzeća i primenu koncepta socijalnih javnih nabavki.

Preovlađuje zaključak da ne postoji praksa učešća socijalnih preduzeća u javnim nabavkama u Srbiji, ali i postoji prostor za unapređenje uslova učešća i primenom koncepta socijalnih javnih nabavki.

Primena socijalnog aspekta upotrebom socijalnih elemenata u konkursnoj dokumentaciji

Ukoliko je naručilac primenio mehanizam procene svrsishodnosti i odlučio da primeni socijalne elemente u postupku, u tom slučaju započinje postupak razmatranja i unošenja elemenata u konkursnu dokumentaciju odabrane javne nabavke. Bez obzira na primenu mehanizma procene, ako naručilac ima dovoljno pozitivnih informacija ili jasnu nameru da postupak sprovede kao socijalnu javnu nabavku, uputstva i predlozi iz modela mogu biti od velike pomoći.

Jedan od najvećih problema u primeni socijalnih aspekata je nedostatak više konkretnih primera i informacija o tome da li i u kojoj meri naručioci mogu da primene ove elemente u postupku javne nabavke.

Iako je Zakon jasan, naručiocima često ostaju u nedoumici. Smatraju da socijalni aspekti nemaju tu vrstu značaja za postupak, da su bez obzira na zakonsku potporu inferiorni čak i u odnosu na zaštitu životne sredine, te da bi primena mogla da dovede do nerazumevanja drugih zainteresovanih lica za postupak, pa čak i čestog podnošenja zahteva za zaštitu prava. S obzirom na to da primena socijalnih aspekata u praksi gotovo da ne postoji, jasno je zašto naručiocima odustaju od primene. U istraživanju koje je prethodilo pripremi Priručnika, izuzev rezervisanih postupaka u praksi, nismo uočili nijedan drugi primer u vezi sa primenom socijalnih aspekata u javnim nabavkama.

U vezi sa osnovnim elementima svakog postupka javne nabavke, u okviru konkursne dokumentacije postoje tri ključna dela u kojima je moguća primena socijalnih aspekata:

- Socijalni zahtevi iz tehničke specifikacije,
- Socijalni dodatni uslovi i
- Socijalni kriterijumi.

Socijalni zahtevi iz tehničke specifikacije

U okviru postupka javne nabavke, moguće je predvideti elemente tehničke specifikacije koji zahtevaju ispunjavanje određenih zahteva socijalne prirode.

Naručilac može u tehničkim specifikacijama, kriterijumima za dodelu ugovora ili uslovima za izvršenje ugovora zahtevati određene oznake kao dokaz da dobra, usluge ili radovi odgovaraju traženim karakteristikama, pod uslovom da su ispunjeni uslovi da su oznake određene u otvorenom i transparentnom postupku uz učešće svih interesnih grupa, poput državnih organa, korisnika usluga, **socijalnih partnera**, potrošača, proizvođača, distributera,

nevladinih organizacija i slično. Iz ove definicije može se zaključiti da oznake moraju biti u specifičnoj i objektivnoj vezi s karakteristikama predmeta javnih nabavki koji se pribavlja.¹⁰

Zakonski okvir dopušta objektivne oblike pozitivne socijalne diskriminacije, pa u tom smislu naručilac može da zahteva određene oznake kao dokaz da dobra, usluge ili radovi odgovaraju traženim karakteristikama, pod uslovom ostvarivanja uslova da su oznake određene u otvorenom postupku uz učešće svih interesnih grupa, gde se, između ostalih, navode i socijalni partneri. Na taj način, naručilac može da postavi određene zahteve u vezi sa ostvarivanjem socijalnih interesa koje predmet nabavke mora da ispunjava. Na primer, želeći da vodi računa o ispunjavanju određenih socijalnih karakteristika, naručilac može da zahteva proizvode, proizvodne procese i izvršenje tehničke specifikacije koja uključuje ispunjavanje socijalnih standarda, a koji su zvanično priznati i dostupni. Ukoliko su u direktnoj vezi s predmetnim karakteristikama, naručilac može da zatraži da proizvod bude izrađen od strane neke posebne ugrožene kategorije, ili da zatraži obeležje socijalnog standarda na proizvodu koji će garantovati da je u procesu izrade ili pripreme učestovala socijalna kategorija.

Tehničke specifikacije i projektna dokumentacija predstavljaju tehničke zahteve koji su obavezni i sastavni deo konkursne dokumentacije. U njima su predviđene opisane karakteristike dobara usluga ili radova. Osnovna uloga im je da omoguće da se dobra, usluge ili radovi koji se nabavljaju opišu na način koji je objektivan i koji odgovara potrebama naručioca. Isti princip važi i za primenu i povezivanje sa socijalnim elementima u tehničkim zahtevima – moraju biti u logičkoj vezi s objektivnim potrebama naručioca.

U slučaju nabavke dobara i usluga, specifikacijama se određuju karakteristike kao što su dimenzije, nivo kvaliteta, uključujući i metode za osiguranje kvaliteta, sigurnost, nivo uticaja na životnu sredinu, potrošnju energije, potrošnju drugih bitnih resursa tokom korišćenja proizvoda, dostupnost za sve korisnike (uključujući dostupnost licima sa invaliditetom) i ocenu

10 Član 73 Zakona o javnim nabavkama, „Sl. glasnik RS“, br. 124/2012, 14/2015 i 68/2015.

usaglašenosti, upotrebu proizvoda, kao i druge karakteristike koje se tiču proizvoda kao što su naziv pod kojim se proizvod prodaje, terminologija, oznake, testiranje i metode testiranja, pakovanje, obeležavanje i etiketiranje, proizvodni proces i procedura ocene usaglašenosti. U vezi s posebnim zahtevima koji se odnose na socijalne elemente, a s ciljem održavanja logičke veze s predmetom javne nabavke, moguće je povezati:

Dostupnost

Dostupnost za sve korisnike, posebno uključujući dostupnost invalidnim licima ili dostupnost drugim ugroženim kategorijama, shodno objektivnim potrebama koje se ostvaruju predmetom nabavke (opis tehničkog zahteva odnosi se na što preciznije predviđanje krajnje upotrebe proizvoda, izvršenih usluga ili izvedenih radova);

Kvalitet

Nivo kvaliteta, koji je primenjiv u vezi sa posebnim predmetima u kojima se zahteva kvalitet koji može da obezbedi isključivo preduzeće koje ispunjava socijalne standarde (na primer, izvršenje određenih socijalnih i drugih usluga, poslova koji zahtevaju maksimalan nivo društveno odgovornog ponašanja kao najvišeg kvaliteta);

Posebni socijalni zahtevi

Određivanje posebnih socijalnih zahteva ispunjavanjem nekog od opštih međunarodno priznatih socijalnih standarda za učešće u postupku javne nabavke, na primer, ispunjavanjem posebnih socijalnih standarda (korporativna društvena odgovornost – CSR) kroz oznake na proizvodima, primenu kroz pružanje usluga ili izvođenje radova. Ovaj tehnički zahtev treba da bude u logičkoj vezi s predmetom javne

nabavke i omogući što objektivnije ispunjavanje ugovora o javnoj nabavci.

Potrošnja drugih bitnih resursa

Potrošnju drugih bitnih resursa tokom korišćenja proizvoda, koristi od usluge ili koristi od radova:

- » Na primer, korišćenje proizvoda ili izvršenje određene usluge od strane ugroženih kategorija i to tako što će dalje upotrebljavati bitne resurse naručioca (određene usluge, programe, projekte);
- » Ili usluge, radovi ili proizvodi koji će u nastavku korišćenja zahtevati učešće resursa – socijalnih kategorija, u tom smislu imamo usluge čišćenja zgrada koje u 90% slučajeva iziskuju dalju potrošnju ljudskih resursa iz socijalno ugroženih kategorija (u ovom slučaju imamo uslug čišćenja zgrada i potrošnju – upotrebu socijalnih kategorija za izvršenje. Na isti način imamo primer tehničkog zahteva usluge prikupljanja sekundarnih sirovina ili otpada, gde naručilac može da računa na učešće ljudskih resursa iz ugroženih socijalnih kategorija;
- » Sa druge strane imamo primer upotrebe određenih proizvoda, posebno od socijalno ugroženih kategorija (na primer, određena pomagala ili uređaji koji su dostupni i ne ograničavaju lica sa invaliditetom ili druge ranjive grupe – primer su aparati i uređaji s glasovnim porukama na više jezika. U kontekstu novih dešavanja i migrantske krize koja se odražava na Evropu, primer može biti i uvođenje arapskog ili kurdskog jezika);

Druge posebne karakteristike

Druge posebne karakteristike u vezi s proizvodnim procesom, pakovanjem, obeležavanjem i etiketiranjem, koje mogu da se odnose na posebnu proizvodnju i pripremu, a vrše je lica koja pripadaju socijalno ugroženim kategorijama, ukoliko postoje preduzeća sa socijalnim elementima koja se bave proizvodnjom ili pružanjem usluga konkretnog predmeta javne nabavke.

Ukoliko se državnom organu koji sprovodi nabavke pruže informacije da socijalna preduzeća mogu da odgovore nivou i metodama za osiguranje kvaliteta, sigurnosti, uticaja na životnu sredinu, potrošnju energije i druge bitne resurse tokom upotrebe proizvoda ili izvršenja usluge, a uz pomenute zahteve ustanovi se postojanje konkurencije i opravdana tržišna cena, naručilac ima priliku da specifikiranjem socijalnih elemenata u procesima tehničkog zahteva reši i ključni problem – uključivanje ugroženih kategorija.¹¹

U preciznijem definisanju zahteva u tehničkoj specifikaciji, pomoć naručiocu pruža Baza podataka o socijalnim preduzećima u Srbiji. Baza sadrži podatke o vrstama poslova kojima se preduzeća bave, robom, uslugama i radovima koje nude, prethodnom iskustvu u javnim nabavkama i podacima o stručnim referencama u okviru poslova kojima se bave.

11 Uključivanje ugroženih kategorija se u kontekstu ovog priručnika i pokušaju stavljanja u funkciju prirode socijalnih preduzeća tumači i kao zapošljavanje, radno angažovanje, ali i pružanje pomoći u vidu društvenog i ekonomskog osnaživanja kroz programe obuke, edukacije i slično za ranjive grupe od strane socijalnih preduzeća.

Dodatni socijalni uslovi

Dodatni uslovi sa socijalnim elementima znače da naručilac predviđa određeni uslov za učešće zainteresovanim licima koji je potpuno opravdan sa zakonske strane (na primer, slično ekološkim uslovima).

U delu koji se odnosi na dodatne uslove, u smislu zadataka i obaveza koju državni organ ima kao posebne zaštite ugroženih kategorija, Zakon o javnim nabavkama u članu 76, stav 4, posebno uvodi mogućnost određivanja i dodatnih uslova, pa kaže da „naručilac može da odredi i druge dodatne uslove za učešće u postupku javne nabavke, **posebno ukoliko se odnose na socijalna i ekološka pitanja.**“

Uvođenjem uslova sa socijalnim elementom, naručilac načelno isključuje iz učešća sve one potencijalne ponuđače koji ga ne bi ispunili. U tom smislu, ukoliko reši da ih primeni, naručilac treba da bude veoma oprezan zbog količine mogućih negativnih efekata (primer: manjak konkurencije ili potpuni izostanak konkurencije, viša cena u ponudi usled manjka konkurencije ili posebnih uslova proizvodnje ili pružanja usluga, izostanak kvaliteta, duži rok isporuke ili duži rok za pripremu i proizvodnju, smanjeni kadrovski kapacitet koji uslovljava sporiji proces proizvodnje a samim tim i duži rok isporuke, itd.). S druge strane, dodatni uslovi nisu isključivo ograničenje za ponude koje se dostavljaju. Ponuđači uvek mogu da se udruže i dostave zajedničku ponudu, u kojoj dokaze ispunjavaju zajednički, a naručilac to može da podstakne kroz posebne zahteve u vezi sa obaveznim uključivanjem socijalnih preduzeća od strane profitnih ponuđača ili dodatnim ponderisanjem kod primene kriterijuma ekonomski najpovoljnije ponude (socijalni kriterijum).

Dodatni uslovi mogu biti finansijskog, poslovnog, tehničkog i kadrovskog kapaciteta, i vezuju se za postupak izvršenja ugovora o javnoj nabavci. U vezi sa socijalnim dodatnim uslovima, i dalje je neophodno da budu određeni kao oni koji imaju prednost i najbolji efekat u logičkoj vezi s predmetom javne nabavke i izvršenjem ugovora, a s ciljem što manje, čak i pozitivne diskriminacije.

U smislu najefektivnije i najobjektivnije primene kroz socijalnu javnu nabavku, predlažemo:

Poslovni socijalni kapacitet

Poslovni socijalni kapacitet koji se odnosi na spisak najvažnijih izvedenih radova, isporučenih dobara ili pruženih usluga za period koji nije duži od osam godina za radove, odnosno pet godina za dobra i usluge, sa iznosima, datumima i listama kupaca, odnosno naručilaca, a koji mogu da se odnose na:

- » **Izvršene ugovore sa ugroženim kategorijama kao uposlenim licima** (ukoliko je u objektivnoj vezi s predmetom i tehničkim zahtevima – učešće ili koristi za socijalne grupe, i sa izvršenjem samog ugovora za krajnje korisnike – ranjive grupe);
 - » **Izvršene ugovore čiji su predmet ranjive grupe** (ako je predmet konkretne nabavke krajnja korist za socijalne grupe);
 - » **Izvršene ugovore od strane socijalnih preduzeća, koja deo profita stečenog ovim ugovornim poslom koriste za ostvarivanje svoje društvene funkcije** (ulaganjem u programe rešavanja nekog društvenog problema, koje sprovode na sopstvenu inicijativu ili ulaganjem u razvoj zajednice).¹²
-

12 Ovo se odnosi na ona socijalna preduzeća koja se ne bave zapošljavanjem pripadnika osetljivih grupa, već deo profita koriste za programe podrške ovim grupama (edukacije, radne i sl. obuke – zapravo njihovu socijalnu inkluziju, s obzirom da su pripadnici osetljivih grupa generički marginalizovani) i ona koji deo profita doniraju u razvoj zajednice – doniraju organizacijama, najčešće OCD, koje se bave programima podrške osetljivim grupama ili programima za rešavanja drugih društveno-ekonomskih problema lokalnih zajednica.

U tom smislu, zahteva se spisak stručnih referenci koje prate spisak najvažnijih izvedenih radova, isporučenih za krajnje korisnike, dobara ili pruženih usluga koji su izvedeni sa uposlenim ugroženim kategorijama ili su one krajnji korisnici;

Kadrovski socijalni kapacitet

Kadrovski socijalni kapacitet. S obzirom da naručilac polazi od svojih objektivnih potreba, te da angažovanjem određenog broja lica koja pripadaju socijalno ugroženim kategorijama rešava i konkretan problem svoje zajednice, naručilac može dodatnim uslovom da zahteva da preduzeće, na primer, ima:

- » **Određeni broj zaposlenih lica iz socijalno ugroženih kategorija**, iz kategorije žena preko 45 godina, učešće određenog broja manjinskih Roma, lica sa invaliditetom, mladih 18–21 godine, zatim, naručilac može da zahteva posebne opšte priznate međunarodne socijalne standarde za učešće.
 - » Uslov kadrovskog kapaciteta postoji kada naručilac **izvršenje uslovi učešćem socijalnih partnera i socijalnih preduzeća, ili, na primer, preduzeća koje angažuju neke od ugroženih kategorija**, a za koje ima dokaz i saznanje da mogu dobro uticati na izvršenje ugovora. U pogledu ispunjavanja ovog uslova, naručilac mora da vodi računa o logičkoj vezi s predmetom nabavke i pokazateljima koji ga uveravaju u uspešno izvršenje ugovora sa zadovoljavajućim kvalitetom. Podatke o izvršiocima sa socijalnim elementima naručilac može da potraži u Bazi socijalnih preduzeća;
 - » Ovaj aspekt odnosi se samo na ona socijalna preduzeća koja se bave radnom integracijom ili zapošljavanjem ranjivih grupa.
-

-
- » Kadrovski kapacitet može da se zahteva i kroz **ispunjavanje i posjedovanje posebnih socijalnih standarda (koji su objedinjeni kroz ISO 26000 standard)**, gde se na primer stimulišu ponuđači koji obezbeđuju posebne standarde u angažovanju kadrova iz ugroženih socijalnih kategorija (ispunjavanja elemente ekonomske odgovornosti gde preduzeće angažuje određeni broj zaposlenih iz socijalno ugroženih kategorija). Ispunjavanje ovih standarda daje garanciju naručiocu da će se obezbediti izvršenje ugovora od strane preduzeća koje direktno pošljava lica iz ugroženih socijalnih kategorija.
-

Tehnički socijalni kapacitet

Naručilac može da zahteva i **tehnički socijalni kapacitet**, tako što od ponuđača može da traži:

-
- » Ispunjavanje tehničkih uslova u vezi sa uređajima kojima se postiže izvesnost izvršenja ugovora a koji omogućavaju angažovanje socijalno ugroženih grupa (na primer, uređaji ili mašine koja mogu kod izvršenja da koriste lica sa određenim stepenom invaliditeta a utiču na realizaciju ugovora). Ukoliko ponuđač može da obezbedi izvršenje ugovora po jednakim ili sličnim cenama, ne postoje razlozi da naručilac predvidi i podstakne uključivanje ugroženih kategorija kao izvođača ili podizvođača. Ovakvi tehnički uslovi imaju najveće opravdanje kada je predmet nabavke vezan za ugrožene kategorije kao krajnje korisnike, ili kada se pribavljaju proizvodi koje mogu da koriste i određene ugrožene grupe (lica sa invaliditetom, manjine koje koriste druge jezike, itd).
 - » Predmet tehničkog kapaciteta mogu da budu i određeni uređaji ili tehnička sredstva koja služe i obezbeđuju izvršenje ugovora a koja su izradila ili pripremila preduzeća
-

koja ispunjavaju posebne socijalne standarde – ISO 26000. Ovakvi uređaji treba da nose određene oznake ili da u svojim proizvodnim procesima imaju određene standarde objedinjene kroz ISO 26000 ili neki od drugih posebnijih standarda društvene odgovornosti (CSR).

Poseban oblik upotrebe jednog od kapaciteta koji su predviđeni dodatnim uslovima jeste ispunjavanje nekog od opštih međunarodno priznatih socijalnih standarda za učešće u postupku javne nabavke. Ovaj uslov treba da bude u logičkoj vezi s predmetom javne nabavke i objektivno omogući zadovoljavajuće ispunjavanje ugovora o javnoj nabavci. Može da se koristi kroz tehničke, kadrovske i poslovne kapacitete.

Danas postoje i primenjuju se različiti standardi koji potvrđuju socijalnu odgovornost potencijalnih ponuđača: BSCI (*Business Social Compliance Initiative*), ICS (*Initiative Clause Sociale*), SEDEX (*Social Ethical Data Exchange*)/ SMETA, PSCI (*Pharmaceutical Supply Chain Initiative*), CoC (*code of Conduct*). U osnovi se zasnivaju na korporativnim standardima društvene odgovornosti (takozvani CSR – *Corporate Social Responsibility* standardi), koji se najčešće prepoznaju i prihvataju ispunjavanjem ISO 26000 standarda. ISO 26000 predstavlja konsenzus međunarodnih eksperata po pitanju podrške i promocije najboljih primera društvene odgovornosti. Preduzeća koja ispunjavaju ove standarde predstavljaju socijalno odgovorna lica koja štite socijalne interese. U svetu su opšte prihvaćena četiri osnovna tipa CSR standarda:

-
- Inicijative održivosti životne sredine (*Environmental Sustainability Initiatives*);
 - Direktna pomoć drugim ljudima (*Direct Philanthropy Giving*);
 - Etičke prakse poslovanja (*Ethical Business Practices*);
 - Ekonomska odgovornost (*Focus on economic responsibility*).

Iako je sistem javnih nabavki daleko od nivoa na kojem se nalaze napredni i bogati sistemi koji sebi mogu da priušte ponuđače s veoma visokim socijalnim standardima, naručiocu na ovaj način mogu da pokrenu i otvore

novi nivo standarda i sertifikata za učešće u postupcima javnih nabavki. Praksa pokazuje da se u Srbiji šablonski preuzimaju i koriste samo određeni standardi. Prema istraživanju koje smo sprovedeli, u Srbiji posluje najmanje 30 preduzeća sa ISO 26000 ili drugim CSR standardom, a prema našim saznanjima, taj standard nijednom nije upotrebljen za obezbeđivanje dobrog izvršenja ugovora o javnim nabavkama, za šta je, sasvim sigurno, bilo i mogućnosti i potrebe.

S druge strane, bitno je ukazati da je neodgovornom primenom ovakvih standarda u tehničkim zahtevima moguće eliminisati sve one koji te zahteve (ISO 26000) ne ispunjavaju, a koji, s druge strane, jesu socijalna preduzeća, upošljavaju određene socijalno ugrožene kategorije ili koji čak nisu ni svesni da su preduzeća sa socijalnim elementima. Cilj primene socijalnih standarda ne treba da bude безусловna pozitivna diskriminacija koja može da rezultira umanjenom konkurencijom, višom cenom i učešćem ponuđača koji jesu društveno odgovorni, ali koji *de facto* mogu da ne uposle ranjive grupe i ne rešavaju konkretan problem angažovanja ugroženih kategorija. Primeni ovakvih standarda mora da prethodi detaljno istraživanje u vezi s pravnim licima koja ih poseduju. Baza socijalnih preduzeća će u narednom periodu obuhvatiti i ovaj segment, pa pretraga može biti olakšana.

Socijalni kriterijum kao merilo

Društveni uticaj nabavljenih proizvoda, usluga ili radova može se odnositi na stvaranje radnih mesta, dostojanstven rad, demokratsko vlasništvo, socijalnu i profesionalnu inkluziju osoba sa invaliditetom ili osoba u nepovoljnom položaju, integraciju grupe lica u nepovoljnom položaju u demokratske procese u preduzećima i dostupnost usluga (naročito onima koji žive u udaljenim područjima).

Socijalno merilo znači da naručilac najčešće primenjuje **ekonomski najpovoljniju ponudu** (ENP) kao kriterijum stručne ocene ponuda, gde kao

jedan od kriterijuma koji se vrednuju predviđa i socijalni kriterijum.¹³ Ovo je najblaži oblik pozitivne diskriminacije s obzirom na to da dopušta učešće svih ostalih konkurenata koji ne bi ispunili socijalne interese na neki drugi način i otvoreno takmičenje s njima.

Kao vrstu relevantnog kriterijuma u okviru ENP kojim se vrši stručna ocena ponuda, naručilac može da posebno uvede i **socijalni kriterijum** kao ravnopravan i dozvoljen, naravno, ukoliko je u logičkoj vezi s predmetom javne nabavke.

To znači da bi naručilac mogao da primeni neki od socijalnih kriterijuma u svim oblastima u kojima postoje socijalna preduzeća, pa čak i kada nude potvrdu optimalnog troška i drugih benefita. S druge strane, s obzirom na objektivni značaj drugih vrednosnih načela u sistemu javnih nabavki, predlažemo prethodnu procenu uticaja socijalnih elemenata na tok postupka i izvršenje ugovora. Socijalnim preduzećima i preduzećima s društvenim interesom treba dati objektivnu i odgovarajuću priliku.

Ukoliko bi naručilac rešio da primeni socijalni kriterijum, u skladu s realnim i objektivnim potrebama u vezi s izvršenjem ugovora, na primer, mogao bi **da predvidi određeni broj pondera za onog ponuđača** koji bi imali:

- Određeni broj zaposlenih radnika sa invaliditetom,
-

13 Zakon o javnim nabavkama, član 85, stav 1, tačka 16 – socijalni kriterijumi.

-
- Jasno definisanu i određenu društvenu funkciju,¹⁴ operacionalizovanu u svojoj poslovnoj praksi: sprovođenje programa podrške za ranjive društvene grupe (npr., edukacije za maloletna lica koja žive i rade na ulici i sl.), programa za rešavanje lokalnih društveno-ekonomskih izazova (razvoj programa ruralnog turizma i sl.), doniranje dela profita organizacijama civilnog društva koja se bave sprovođenjem ovakvih i sličnih programa;
 - Ponuđača koji bi za izvršenje ugovora uposlio ili već upošljava odgovarajući broj socijalno ugroženih lica (ali srazmeran i u logičkoj vezi sa predmetom nabavke i njenim izvršenjem), na primer, žena starijih preko 50 godina, uposlenih manjinskih grupa, migranata, azilanata ili slično;
 - Dodatni stimulans na proizvode koji su delo zaposlenih iz socijalno ugroženih kategorija (na primer, određenih kategorija koje naručilac podstiče, ili više ugroženih kategorija odjednom, Roma, žena preko 50 godina, lica sa invaliditetom,
-

14 Definicija društvene funkcije socijalnih preduzeća predložena je u okviru Nacrta Zakona o socijalnom preduzetništvu: „Socijalno preduzetništvo je usmereno na rešavanje društvenih problema, u cilju povećanja socijalne kohezije i razvoja društva.

Socijalno preduzetništvo jeste poslovanje u kome se ostvarena dobit ulaže u rešavanje društvenih problema u oblasti društvene integracije ranjivih grupa, zaštite životne sredine, obrazovanja, kulture i drugim oblastima od šireg društvenog interesa.

Socijalno preduzetništvo se može odvijati kroz sledeće aktivnosti:

-
1. proizvodnju dobara i pružanje usluga (socijalnih, obrazovnih, zdravstvenih, itd.) lokalnim zajednicama i pripadnicima ranjivih društvenih grupa;
 2. radnu integraciju, odnosno obrazovanje i osposobljavanje za rad, kao i zapošljavanje i drugi načini radnog angažovanja pripadnika ranjivih društvenih grupa;
 3. poslovanje koje doprinosi socio-ekonomskom razvoju devastiranih područja i lokalnih zajednica;
 4. poslovanje kojim se rašavaju problemi i u drugim oblastima od društvenog interesa.“
-

mladih 18–21 godine, licima iz azila ili procesa migracije, samohranih roditelja, itd.);

- Stimulans i određeni broj pondera na proizvode koji su prilagodljivi za upotrebu licima sa invaliditetom ili koji su pristupačni i drugim socijalno ugroženim kategorijama;
 - Dodatne pondere na upotrebu određenih socijalnih standarda i sertifikata u primeni, ili, na primer, da se određenim brojem pondera vrednuje proizvod koji ima oznake ispunjavanja određenih socijalnih standarda (proizvodni proces ili upotrebna vrednost);
-

S obzirom na objektivni uticaj socijalnih elemenata na dobro izvršenje ugovora, optimalni odnos socijalnog kriterijuma treba da se kreće između **pet (5) i petnaest (15) pondera u međusobnom odnosu s cenom i drugim elementima kriterijuma ekonomski najpovoljnije ponude**. S druge strane, uz socijalne kriterijume vezuju se i drugi elementi kriterijuma koji prate učinak socijalnih preduzeća. Ukoliko je naručilac rešio da primeni socijalne aspekte, najverovatnije da je analizirao učinak socijalnih izvršilaca, pa je dobro razmotrio određene rokove isporuke i predvideo dobar kvalitet.

Kriterijumi bi mogli biti postavljeni u odnosu:

-
- Cena – 50 pondera,
 - Kvalitet – 20 pondera,
 - Tehničke i tehnološke prednosti – 15 pondera,
 - Socijalni kriterijum – 15 pondera.
-

Rizici koji mogu nastupiti u vezi s primenom metodologije i modela socijalnih aspekata

47

U postupku procene postoji rizik od nastupanja određenih problema u vezi s primenom metodologije i socijalnih elemenata u postupku javne nabavke. Problemi se mogu pojaviti na više nivoa, u vezi sa reakcijom i postupanjem naručilaca, ali i u vezi sa efektima mehanizma procene koji treba da se primeni.

Rizici koje smo evidentirali su:

- nemogućnost odabira postupka ili pogrešno odabrane nabavke na koje se ne mogu efikasno primeniti socijalni elementi;
- pogrešno ili nepravilno postavljene indikatori za ocenu;

-
- problemi sa merljivošću i procenom traženih podataka;
 - nemogućnost pribavljanja ili nepostojanje traženih podataka;
 - nepostojanje internih akata;
 - opravdana mogućnost izostanka interesovanja naručilaca;
 - ignorisanje urađenih procena;
 - promena plana javnih nabavki,
 - odustanak od planiranih postupaka koji imaju pozitivnu ocenu primene socijalnih elemenata.
-

Moguće su i situacije gde javna ili druga nabavka (nisu sve nabavke javne, postoje i nabavke ispod limita propisanog za primenu postupaka iz ZJN), iako nije tako postavljena i precizirana kroz prethodne procese, ipak pokaže procenu željene forme svrsishodnosti u određenom ili punom obimu.

S obzirom na podatke koji ukazuju da naručioci često nisu spremni da primene inovativne elemente, mehanizme i metodologije koje bi u dužem periodu trebalo da obezbede rezultate, postoji određeni rizik da naručioci mogu da odustanu od primene socijalnih elemenata. Najčešći razlozi za to bi mogli da budu manjak sredstava u budžetu, nezadovoljstvo drugih grupa građana i to kao potencijalnih većinskih glasača, poslanika u lokalnim skupštinama, načelnika drugih odeljenja opštinske uprave, slabi kapaciteti naručilaca, složenost same procedura odabira javne nabavke i primene mehanizma procene, na šta se direktno nadovezuje nezainteresovanost i moguće opstrukcije službenika za javne nabavke i drugih članova tima u sektoru nabavki.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

658.71:364(497.11)(035)

ЂУРИЋ, Раде, 1978-

Priručnik o socijalnim javnim nabavkama / [autori Rade Đurić, Dina Rakin,
Zorana Milovanović]. - Beograd : Evropski pokret u Srbiji, 2019 (Beograd : Grafolik).
- 46 str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 500. - Napomene i bibliografske reference uz tekst.

ISBN 978-86-80046-63-1

1. Ракин, Дина, 1978- 2. Миловановић, Зорана, 1994-
а) Јавне набавке - Социјалне установе - Србија

COBISS.SR-ID 330809095